

УДК 346.1:061.1(477:4-6ЕС)

Артур Замрига,

канд. екон. наук, асистент,
асистент кафедри правового регулювання економіки
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ПРОБЛЕМАТИКА ОНОВЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА В КОНТЕКСТІ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

У статті досліджуються положення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у контексті її значення для оновлення господарського законодавства України. Визначаються спеціалізовані напрями та проблеми модернізації національного господарського законодавства відповідно до положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Проаналізовано сучасний стан господарського законодавства України. Запропоновано конкретні шляхи вдосконалення господарського законодавства.

Ключові слова: Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, оновлення господарського законодавства, господарське право, право Європейського Союзу, європейська інтеграція, господарська-правова політика, Європейський Союз, адаптація, правове регулювання економіки.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення перед українським суспільством стоїть важливе завдання – оновлення господарського законодавства на базі Господарського кодексу України відповідно до міжнародних стандартів, зокрема до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Виконання цього завдання полягає, по-перше, у нарощуванні змісту кодексу за рахунок норм чинних актів, які довели свою корисність у процесі правозастосування; по-друге, узгодженні норм, які залишилися за межами кодексу, з нормами останнього. Стан досліджень виявляє те, що окремі господарські відносини не потребують фрагментарного правового вдосконалення, вони потребують оновлення, що відповідало б сучасному рівню вирішення зазначеної проблеми. Незважаючи на те, що сучасний Господарський кодекс України містить загальні положення регулювання господарських відносин, проблематичним залишається те, що різні види господарських відносин безпосередньо регулюються іншими багатьма нормативно-правовими актами, в яких є свої чималі суперечності та неузгодженості. У свою чергу, відсутність ефективного механізму закріплення основних положень саме в найважливішому акті для регулювання господарських відносин призводить до «знецінення» вирішальної ролі Господарського кодексу України. Так, після набрання чинності з 1 січня

2004 р. ГК України досі виникає чимало розбіжностей у регламентації діяльності акціонерних товариств, у запобіганні рейдерству, у визначенні правового статусу суб'єктів господарювання тощо. Усі ці аспекти зазначеної проблеми необхідно глибоко й всебічно аналізувати, щоб знаходити оптимальні рішення, бо тільки таким чином можна істотно впливати не тільки на практику здійснення господарської діяльності, а й на формування основних теоретичних положень її господарсько-правового регулювання. Адже господарська діяльність стала тим визначальним предметом інтеграції України в європейське середовище, від реальних результатів якої залежатимуть усі наступні кроки сторін щодо політики зближення. Україна довго перебувала в невизначеному стані саме з огляду на ці орієнтири. У разі підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС перед країною відкриється найбільший торговельний простір, однак слід зважати на конкуренцію та діяльність висококонцентрованих структур. Із цих позицій Україна має суттєві недоліки, перш за все, в господарському регулюванні. Вітчизняне законодавство зараз не відповідає європейським вимогам, що спричиняє нагальну потребу в його модернізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні аспекти імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом досліджували такі вчені, як

В.І. Муравйов, О.О. Ганзенко, Г.О. Михайлюк, В.В. Трюхан, О.К. Вишняков, А.О. Олефір, В.І. Король, І.В. Єдгарова, І.В. Влялько. Водночас спеціалізовані напрями модернізації національного законодавства відповідно до положень УАЕС залишаються не визначеними та позбавленими цілісних господарсько-правових досліджень. Також питання зовнішньої гармонізації господарського законодавства розглядалися частково у наукових публікаціях О.О. Ашуркова, Г.Л. Знаменського, В.К. Мамутова, О. Кібенко. Тож, враховуючи стан дослідження цієї проблеми, маємо підставу стверджувати, що рівень зовнішньої гармонізації господарського законодавства на сьогодні в Україні недостатній, бо не відповідає прагненням євроінтеграції нашої країни.

Метою статті є аналіз господарського законодавства, пропозиції стосовно його оновлення на шляху підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС.

Завдання дослідження:

- виявити недоліки господарського законодавства, які є перешкодою на шляху до підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС;
- д систему модернізації загального господарського законодавства;
- визначити міжнародні стандарти та норми, які сприятимуть регулюванню господарських відносин в Україні;
- на прикладі Німеччини проаналізувати напрями модернізації, необхідні для українського законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із провідних напрямів модернізації господарського законодавства у контексті міжнародної інтеграції України є гармонізація із законодавством ЄС. Інтеграційні процеси впливають як на розвиток господарського законодавства закордонних країн, так і на формування специфіки їх внутрішніх господарських відносин. Ці фактори поряд з урахуванням національних особливостей господарсько-правового регулювання економіки повинні сприяти розробці концептуальних основ модернізації. На цьому шляху було ухвалено Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. Указом Президента України від 21 серпня 2004 р. окреслено конкретні питання організації виконання цього Закону. Не втратили чинності й інші нормативно-правові акти, які були прийняті щодо згаданого Закону. Відповідно до всіх цих нормативних актів з метою підвищення ефективності регулювання господар-

ських відносин і забезпечення національної економічної безпеки мають бути модернізовані господарсько-правові публічні й приватні засоби такого регулювання. Зважаючи на це, недоцільно розглядати цю проблему лише як необхідність удосконалення законодавства, що безпосередньо стосується тільки конкретного виду господарської діяльності. Серед усіх країн найбільш авторитетним прикладом регулюванням господарських відносин може виступати Німеччина.

Господарське законодавство на всіх етапах свого розвитку потребувало особливо глибокого наукового обґрунтування відповідно до міжнародних стандартів. Річ у тім, що ця галузь права та законодавства виникла пізніше багатьох інших правових галузей, а тому їй довелося буквально виборювати своє місце в усталеній за багато століть правовій сфері. Угода про асоціацію між Україною та ЄС має дуже велике міжнародне значення для всіх країн світу, а особливо для України, яка так сильно потребує допомоги саме в аспекті законодавчого визначення окремих господарських проблем, належного функціонування господарської сфери для забезпечення потреб усього населення, адже більшою мірою від господарських відносин залежить добробут суспільства. Саме ця Угода і відновлює довіру у міжнародного бізнесу до України, оскільки країна вперше за всі роки чітко визначила свою належність до європейського простору, і в перспективі це закладає стабільність у відносинах України зі світом і з Європою зокрема. Економічні перетворення останнього десятиріччя зумовили потребу якісного реформування вітчизняного законодавства у сфері господарської діяльності. Перед сучасним законодавцем постало завдання належним чином нормувати досить складну систему господарських відносин, щоб утвердити суспільний господарський порядок в економічній системі України та забезпечити реалізацію інтересів як безпосередніх учасників господарських відносин, так і публічних інтересів, заснованих на загальносуспільних потребах. Для формування в країні продуктивної економіки з різною формою власності необхідні сучасні правові засоби, прогресивні методи і форми регулювання, реалізації і реформування господарських процесів. Із цією ж метою діє господарське законодавство, яке складається з великого масиву взаємопов'язаних нормативно-правових актів різної юридичної сили, що регулюють господарські відносини. Актуальність процесів внутрішньої гармонізації підтверджується результатами дослідження економічних процесів у контексті міжнародної інтеграції України. Це пояснюється тим,

що адаптація національного законодавства до світових стандартів, зокрема до вимог Європейського Союзу та Світової організації торгівлі, істотно полегшується в тому разі, коли внутрішнє законодавство країн-кандидатів і дійсних членів таких міжнародних утворень уже досягло певного ступеня систематизованості й узгодженості. Невідкладною є потреба в посиленні ключової ролі ГК України у всіх сферах правового регулювання господарських відносин. Необхідно взяти до уваги той факт, що кодифікація загальних положень правового регулювання господарських відносин мала місце на підставі низки некодифікованих актів. Продовження у подальшому кодифікаційних процесів можливе лише з урахуванням змін у базових нормативно-правових актах, що підкреслює необхідність модернізації законодавства. Прийняття Господарського кодексу України заклало фундамент для правового регулювання договірних відносин на новому системному рівні та започаткувало новий етап наукових досліджень у сфері господарського права, спрямованих на модернізацію законодавства як у цих, так і в інших сферах. Проте ні його ухвалення, ні сама кодифікація, ні процес удосконалення законодавства не завершується. Становлення національного господарського законодавства в Україні пов'язане з труднощами, спричиненими, насамперед, економічними та соціально-політичними факторами. А саме, прийняття законодавчих актів відбувається в умовах існування старого загальносоюзного законодавства, яке склалося у період панування державної власності як основи економічної системи, директивного планування та принципу демократичного централізму в керівництві економікою. Суперечності нового законодавства зі старим не лише перешкоджають творенню правопорядку в господарських відносинах, а й іноді безпосередньо є причиною правопорушень та зловживань з боку суб'єктів підприємництва. Крім того, відсутність чіткої й однозначної концепції побудови ринкової економіки в Україні іноді ставить законодавця у складне становище у ході розробки та прийняття законопроектів, спричиняє невизначеність та очікування природного розвитку подій. Тому першочерговим завданням подальшої кодифікації господарського законодавства визначено оновлення та доповнення положень ГК України як стрижневого акта господарського законодавства. Окрім цього, аналіз досвіду реалізації законодавства про господарську діяльність, надбаного після введення в дію ГК, свідчить про необхідність вирішення таких завдань, як: узгодження кодифікованих

та некодифікованих норм; подолання множинності актів; обрання такої форми вдосконалення змісту та форми господарського законодавства, яка була б найбільш придатною для ефективного процесу адаптації господарського законодавства до світових та європейських стандартів.

На теоретичному рівні європейська інтеграція розглядається у двох аспектах. По-перше, це етапи та процеси становлення ЄС як міждержавної організації. По-друге, це етапи розвитку та становлення вже у межах самого ЄС інститутів забезпечення економічного благополуччя країн-учасниць та третіх країн. Отже, у щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України закріплено, що інтеграція в європейський політичний, економічний та гуманітарний простір є стратегічним орієнтиром і чинником розвитку держави. Європейська інтеграція передбачає інтеграцію політичну (наслідок і форма прояву інтернаціоналізації всього суспільного життя – однієї з провідних тенденцій світового цивілізаційного розвитку, що прискорюється з науково-технічним прогресом, поліпшенням інформаційного обміну, усвідомленням необхідності спільного розв'язання глобальних проблем сучасності тощо), юридичну (реформування національного законодавства та впровадження в нього норм та практики міжнародного законодавства) та економічну. Найважливішим аспектом для України є саме економічна інтеграція як процес зближення і взаємного пристосування окремих національних господарств, що виявляється як у розширенні та поглибленні виробничо-технологічних зв'язків, спільному використанні ресурсів, об'єднанні капіталів, так і у взаємному створенні сприятливих умов для здійснення економічної діяльності, а також передбачає створення поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі, котрій притаманні деякі риси спільного ринку.

Головною сферою модернізації є система господарського законодавства, яка має здійснюватися в напрямках: адаптації національного законодавства до європейського; стимулювання інтеграційних процесів; удосконалення державного контролю; поліпшення якості продукції; розвитку техніко-технологічних систем; широкого запровадження інноваційних технологій; добросовісної торгівлі; стимулювання конкуренції та інших.

На теоретичному рівні виділяють такі чотири етапи економічної інтеграції:

1. Зона вільної торгівлі (скасування мита, квот та інших обмежень у торгівлі між державами-учасниками при збереженні їх авто-

номії у митній і торговельній політиці стосовно третіх країн).

2. Митний союз (запровадження спільних зовнішніх тарифів і перехід до єдиної торговельної політики стосовно третіх країн).

3. Єдиний внутрішній (спільний) ринок (ліквідація бар'єрів між державами у взаємній торгівлі для переміщення робочої сили і капіталу).

4. Економічний і валютний союз (єдиний внутрішній ринок та гармонізація і координація економічної політики держав-учасниць на основі спільного прийняття рішень і контролю за їх виконанням, заміна національних валют єдиною, єдина валютна і грошова політика).

Науковцями Інституту економіко-правових досліджень НАН України було розроблено проект «Концепції модернізації господарського кодексу України», який містить мету, завдання, способи вирішення та основні напрями подальшої кодифікації господарського законодавства на базі ГК України.

Також є пропозиції прийняти так звані Економічний кодекс чи Конкуренційний процесуальний кодекс, а також пропозиції щодо прийняття Інвестиційного кодексу, Інноваційного кодексу тощо.

Існує низка неузгодженостей та суперечностей між ЦК і ГК України. Прикладами можуть слугувати:

– норми, що встановлюють способи захисту цивільних прав та інтересів (ч. 2 ст. 16 ЦК України), і норми щодо захисту прав суб'єктів господарювання та споживачів (ч. 2 ст. 20 ГК України);

– норми, що встановлюють порядок припинення юридичної особи (статті 104, 105, 106, 107, 108 ЦК України) і припинення діяльності суб'єкта господарювання (ст. 59 ГК України) тощо.

ГК України потребує не лише змістових, а й структурних змін. Наприклад, глава 21 «Ціни і ціноутворення у сфері господарювання» навряд чи повинна бути в розділі IV «Господарські зобов'язання», а глава 28 «Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкуренційного законодавства» – у розділі V «Відповідальність за порушення у сфері господарювання» тощо.

Із віднесенням корпоративних спорів до підвідомчості господарських судів і з ухваленням Закону України «Про акціонерні товариства» відчутною стала потреба більш докладного правового регулювання процедури розгляду і вирішення корпоративних спорів, особливості яких у чинному ГПК України враховані недостатньо. Потребує більш чіт-

кого визначення і саме поняття корпоративних спорів, а оскільки останнє є похідним від категорії корпоративних прав і корпоративних відносин, то більш досконалого формулювання потребують і ці категорії матеріального (господарського) права.

З огляду на глобальні зміни клімату, життєво необхідними стають розробка і законодавче закріплення таких принципів господарювання, які забезпечували б не стільки кількісне зростання виробництва, скільки його орієнтацію на збереження навколишнього природного середовища, що відповідає б Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Можна підсумувати вищезазначене: світова фінансово-економічна криза з очевидністю показала повну неготовність вітчизняної економіки протистояти кризовим явищам у світовій економічній системі. І одним із найскладніших із цього погляду є питання управління сферою господарювання і, відповідно, зростання ролі державного управління, з одного боку, і майже неможливість пристосування до нових реалій вільного ринку через природне нестримне прагнення його учасників – підприємців – до наживи, з іншого. Саме тому потрібно вдосконалювати законодавство, заповнювати його прогалини і підлаштовувати правові норми під наш час, під нові потреби суспільства.

Прикладом позитивного розвитку кодифікаційного процесу слід вважати Німеччину, яка, як і Австрія, займає в Європі провідне місце за ступенем розвитку теорії господарського права. У цих країнах господарському праву приділено серйозну увагу, тому неможливо здійснювати заходи з модернізації українського законодавства без уважного вивчення теорії господарського права Німеччини. Безцінним для України є також практичний досвід Німеччини в адаптації німецького господарського законодавства до законодавства ЄС. Адже на практиці в ЄС процеси адаптації національних законодавств держав-членів Співтовариства здійснюються постійно. Прикладами служать Директиви Ради Європейського Співтовариства, які безпосередньо регулюють окремі питання адаптації законодавства держав-членів ЄС. Спеціальне законодавство про регулювання господарських відносин сформувалося в Німеччині ще у XIX ст. У Німеччині поряд із Цивільним укладенням (Zivilgesetzbuch) 1896 р. діє Торговельне укладення (Handelsgesetzbuch) 1897 р. У цей акт неодноразово вносилися зміни як за змістом, так і за структурою. Однак глобальної модернізації Торговельного укладення зазнало у 1998-2001 рр. На підставі Закону 1998 р. «Про реформу торговельного права

Німеччини» у Торговельне укладення внесено доповнення до положень щодо визначення понятійного апарату, а також у ті статті, які стосуються правового регулювання його основних інститутів. Однією з причин модернізації цього кодифікованого акта вважається широка міжнародна уніфікація норм торговельного законодавства, прийняття ряду Директив ЄС і міжнародних конвенцій, які зрештою призвели до кардинального перегляду норм національного права.

Європейський союз прагне до систематизації господарського законодавства. Із цією метою видано «Господарський кодекс ЄС», в якому систематизовані найважливіші нормативно-правові акти. Українським законодавцям потрібно частіше звертати увагу на даний кодекс, що допоможе зближенню стандартів ЄС зі стандартами господарських відносин в Україні.

Позитивним кроком на шляху до євроінтеграції є проект Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, схвалений Кабінетом Міністрів України 18 вересня 2013 р. Документ складається із семи розділів і 486 статей, низку з яких присвячено діяльності медіа, захисту персональних даних, захисту інтелектуальної власності тощо. Згідно з проектом Угоди цілями асоціації є: сприяння поступовому зближенню сторін; поглиблення участі України в політиці, програмах та агентствах ЄС; запровадження умов для посилення економічних і торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України у внутрішній ринок ЄС у тому числі завдяки створенню поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі, поглибленню співпраці у сфері безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини й основних свобод.

Висновки

Для України європейська інтеграція – це шлях до модернізації вітчизняних підприємств, залучення іноземних інвестицій та новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності української продукції, отримання фінансових ресурсів для розвитку економіки, підвищення якості життя громадян, поліпшення системи охорони здоров'я, зміцнення верховенства права тощо. Угода про асоціацію між Україною та ЄС – це шанс модернізації національної економіки. Одним із першочергових завдань України є створення сприятливого середовища для ринкової економіки. Принципи ринкової економіки є основоположними для розвитку та функціонування підприємництва, що, у свою чергу, є запорукою перспективної та стабільної держави. Господарський кодекс України є

стрижнем господарського законодавства і тим самим він закладає фундамент для системного вдосконалення цієї галузі законодавства. Проте досить часто виникає чимало труднощів у реалізації норм цього кодифікованого акта, адже одночасне прийняття та набуття чинності Господарським і Цивільним кодексами України породило проблеми колізій між їх положеннями. Необхідно зазначити ряд інших, не менш важливих проблем, які характерні для господарського законодавства: значна розгалуженість і наявність великої кількості нормативних актів, наявність у господарському законодавстві великої кількості нормативних актів обмеженої сфери дії, недосконалість процесуального права, наявність застарілих положень у господарському законодавстві та інші. Одним із напрямів модернізації господарського законодавства у контексті міжнародної інтеграції України є його адаптація до законодавства Європейського союзу. Існують всі підстави стверджувати, що модернізацію господарсько-правового регулювання господарських відносин в Україні доцільно здійснювати з урахуванням досвіду провідних європейських країн, а особливо Німеччини. Оновлення господарського законодавства слід здійснювати не шляхом нарощування та розпорошення його норм, що не дасть змоги ефективно здійснювати економічну політику, а в напрямі його кодифікації, що передбачає, зокрема, зменшення в ньому кількості бланкетних норм та одночасне доповнення нормами прямої дії та відсилками на конкретні закони. Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що на сьогодні існує досить широке коло проблем у господарському законодавстві, які потребують детального розгляду та вирішення. Окреслені шляхи вдосконалення законодавства та вирішення окремих питань не є вичерпними, тому проблема вирішення питань модернізації залишається відкритою для дискусії досить широкого кола науковців. Результати даного дослідження є лише основою формування рекомендацій щодо вдосконалення господарського законодавства. Цілком імовірно, що у разі ліквідації чи мінімізації впливу досліджених негативних чинників господарська політика України стане ефективнішою.

Список використаних джерел:

1. Модернізація державного управління та європейська інтеграція України: наукова доповідь [Електронний ресурс] / [авт. кол.: Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін.]; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. – К.: НАДУ, 2013. – 120 с. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/doc/komentinter_prezident/wystup_2013_04_25.pdf

2. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-р // Офіційний вісник України. – 2014. – № 77. – Ст. 178.

3. Україна: час вибору. Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/upload/Brouchure_EU-CU-7-2013.pdf

4. Сахацький С. Господарський та Цивільний кодекси: межа конфлікту / С. Сахацький // Правовий тижень. – 2006. – 3 серпня (№ 2). – С. 4–5.

5. Рогачевская А.Л. Кульмская грамота – памятник права Пруссии XIII в. / А.Л. Рогачевская. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2002. – 370 с.

В статье исследуются положения Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом в контексте его значения для обновления законодательства Украины. Определяются специализированные направления и проблемы модернизации национального законодательства в соответствии с положениями Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом. Проанализировано современное состояние хозяйственного законодательства Украины. Предложены конкретные пути совершенствования законодательства.

Ключевые слова: Соглашение об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом, обновление законодательства, хозяйственное право, право Европейского Союза, европейская интеграция, хозяйственная-правовая политика, Европейский Союз, адаптация, правовое регулирование экономики.

The article reasearch the provisions of the Agreement about Association between Ukraine and the European Union in the context of its meaning to update the legislation of Ukraine. Determined specialized directions and problems of modernization of national legislation in accordance with the provisions of the Association Agreement between Ukraine and the European Union. The current state of Ukrainian legislation in the world. Proposed concrete ways of improving legislation.

Key words: the Association Agreement between Ukraine and the European Union, updating the legislation, commercial law, law of the European Union, European integration, commercial and legal policy, the European Union, adaptation, economy legal regulation.

